

Μετα-Ψυχολογία

150^η Συνάντηση

Βασίλειος Μαούτσος

24/01/12

Μεταψυχολογικό Σεμινάριο

Προστιτούτο Κλασικής Ψυχανάλυσης'

'Repression', 1915, Τόμος XIV

2^η Συνάντηση

Ας ξεκινήσουμε με οδηγό την εξής πρόταση του κειμένου (σελ. 149): *'Αυτή η απατηλή δύναμη του ενστίκτου είναι το αποτέλεσμα μιας άνευ αναστολών ανάπτυξης του σε φαντασιακό επίπεδο και της εκ τούτου πλεονασματικής συγκράτησής του σε επίπεδο απραγματοποίητης ικανοποίησης'*. Εάν αυτή η τόσο ξεκάθαρη περιγραφή της εξέλιξης του ενστίκτου - βασισμένη σε όσο έχουν ήδη λεχθεί κυρίως στις τρεις τελευταίες εργασίες του Freud - έχουν αφομοιωθεί επαρκώς τότε οι έννοιες της *'απομάκρυνσης'* του ενστίκτου εκ της βιολογικής πηγής του και της *'παραμόρφωσής'* του κατά την πορεία των διαδρομών του θα είναι απολύτως αυτονόητες. Κατ' επέκταση, αυτονόητη καθίσταται και η τόσο καταλυτικής σημασίας έννοια της *'μικρούτσιας ή μεγαλούτσιας παραμόρφωσης'* όπου μία *'λεπτομέρεια'* στα πλαίσια ενός άκρως επισφαλούς συστήματος λειτουργίας μπορεί να γύρει τα πράγματα προς την μία ή την άλλη πλευρά που, εν προκειμένω, θα είναι μία απροσδόκητη κατάσταση δυσαρέσκειας ή ευχαρίστησης. Πράγματι, η δύναμη του ενστίκτου είναι άκρως απατηλή επειδή έχοντας ξεφύγει τόσο πολύ των σωματικών αναγκών είναι *αυτή η ίδια μόνη υπεύθυνη να κρίνει τον εαυτό της* και υπ' αυτή την έννοια δεν μπορεί παρά να συνάγει ότι η εξέλιξή της είναι παντελώς αφύσικη - ως μη έχουσα κριτήριο άλλο πέραν της ευχαρίστησής της προς κρίση - και συνεπώς απατηλή.

Το *'απατηλό'* φαντασιακό επίπεδο είναι το φυσικό επόμενο βιωματικό στάδιο του υποκειμένου όπου το εξογκωθέν *'πλεονασματικό'* ένστικτο δημιουργεί *'ιδέες'* ώστε να ακουμπήσει επάνω τους και να τις επενδύσει ως σωματικά υποκατάστατα κατά τα ήδη λεχθέντα. Τέλος, η *'ικανοποίηση'* (ή, μάλλον η *έλλειψή της*) καθίσταται ολοένα περισσότερο απόμακρη επιθυμία εφόσον η παραγωγή ενστίκτου συγκρατείται σε διαρκώς αυξανόμενες ποσότητες με αποτέλεσμα να παράγονται ελεύθερα *'συναισθήματα'* αφού με μεγάλη

δυσκολία θα λέγαμε ότι μία τόσο πελώρια ενστικτική παραγωγή θα μπορούσε να προλάβει να μετατραπεί σε ιδέες που να προσομοιάζουν επαρκώς με σωματικές λειτουργίες ή σχήματα. Συνεπώς, αν στην ψυχανάλυση ασχολούμεθα κατά κόρον με τα *‘συναισθήματα’* σε αντιδιαστολή με τις *‘ιδέες’* δεν οφείλεται σε τίποτα άλλο παρά μόνον στο ότι ποσοτικά μετρούμενα τα πρώτα είναι πελώρια *‘ξένα σώματα’* σε σχέση με τις δεύτερες οι οποίες στη καλύτερη των περιπτώσεων είναι φαντασιωσικές σωματικές προεκτάσεις συμβατές με τις εγωτικές λειτουργίες, δηλαδή, εγωσυντονικές κατά το κοινώς λεγόμενο στη χειρότερη δε των περιπτώσεων συναισθηματικά υποκατάστατα όπως θα διαπιστώσουμε στη συνέχεια.

Ότι είναι αρκετά *‘μεταμορφωμένο’* και *‘απόμακρο’* από την ενστικτική του πηγή για να μπορέσει να ξεγελάσει το εγώ πιθανόν να μπορέσει να περάσει αλλά ότι είναι ως ενστικτικά αναγνωρίσιμο από το εγώ ελέγχεται προκειμένου το εγώ να προστατέψει τον εαυτό του. Κάθε *‘λεπτομέρεια’* είναι υπολογίσιμη λόγω της αστάθειας που ενυπάρχει εντός του σχηματιζόμενου ψυχικού οργάνου. Εδώ ο Freud εισάγει για άλλη μια φορά την *ακραία φαντασίωση* περί του βιωματικού ενστίκτου (ορμέμφυτου, ώσης κτλ) ως απόρροια της *‘πρωταρχικής απώθησης’* κατά το πρότυπο του *‘πρωτογενούς ναρκισσισμού’* και του *πρωτογενούς μαζοχισμού* (ο τελευταίος όρος δεν έχει εισαχθεί ακόμη από τον ίδιο αν και έχει σαφώς υπαινιχθεί όπως έχουμε συζητήσει). Οι συνεχείς *δευτερογενείς διεργασίες*, οι αποκαλούμενες *‘μετ’ απωθήσεις’* είναι αυτές που εν τέλει παράγουν ιδέες και ιδεολογήματα - *‘μικρούτσικα ή μεγαλούτσικα’* - που αν αναγνωριστούν ως προς την πρωτογενή τους προέλευση θα φιλτραριστούν απ’ το εγώ εφόσον παραμένουν ακόμη φαντασιωσικά επικίνδυνα γι’ αυτό. Τίποτα δεν είναι σίγουρο πως θα περάσει με ευκολία ενώπιον ενός πανέξυπνου και έμπειρου εγώ βασισμένου στα σταθερά πρότυπα των σωματικών λειτουργιών που τα ένστικτα τις γνωρίζουν από πρώτο χέρι.

Συνεπώς, αυτό που κλινικά περιγράφει ο Freud χωρίς να χρειάζεται να κάνει την παραμικρή επιστημονική *υπόθεση* είναι μία ευκρινέστερη της παλαιότερης περιγραφής του τρισδιάστατου του ψυχικά πάσχοντος και υποψήφιου για ψυχανάλυση ατόμου: *ιδέες, σώμα και συναισθήματα* σε μία εναγώνια προσπάθεια εξισορρόπησης μεταξύ τους στο πλαίσιο μιας ανεξέλεγκτης λιβιδινικής παραγωγής αρνούμενης να περιοριστεί *κάπου πλησίον του σημείου μηδέν κατά τις επιταγές της αρχής της ευχαρίστησης* και πάντοτε υπό εγωτική παρακολούθηση. Σίγουρα η *διάλυση του εγώ* υπό την μορφή της σχάσης της διπλής προσωπικότητας του Breuer είναι μία αυτονόητη πιθανότητα. Εδώ όμως ο Freud δεν ασχολείται με αυτό. Τον απασχολεί κάτι που το θεωρεί πολύ πιο σημαντικό και περίπλοκο πριν από την τελική λύση και ενόσω το άτομο

είναι ακόμη ψυχικά λειτουργικό στην ανάλυση. Με δεδομένη την πληθώρα 'ιδεών' και κυρίως 'συναισθημάτων' γιατί άραγε να δημιουργούνται οι απωθήσεις? Γιατί δημιουργούνται οι νευρώσεις? Γιατί το υποκείμενο να μην αφήνεται σε ένα είδος τερατογένεσης?. Σ' αυτά τα συντριπτικά ερωτήματα ο Freud κάνει μία απλή εισαγωγή στην εν λόγω εργασία του. Όσον αφορά το δεύτερο ερώτημα μεταξύ ενός κάπως σταθερού συστήματος 'ιδεών' λιβιδινικής προέλευσης και σωματικής προσομοίωσης και μιας (σχεδόν) ελεύθερα διακινούμενης 'συναισθηματικής' λίμπιντο και φυσικά πάντοτε στο πλαίσιο μιας υποθετικά συμπαγούς σωματικής ασφάλειας του υποκειμένου αυτό που κλινικά μας αφορά είναι η 'συναισθηματική' λίμπιντο που ψάχνει για την έκφρασή της και την δέσμευσή της. Αν λοιπόν τα 'συναισθήματα' πορευτούν 'ψυχαναγκαστικά' προς τον χώρο των 'ιδεατών' φαντασιώσεων για να τις επενδύσουν γρήγορα θα τις εξαντλήσουν. Αν στραφούν προς το χώρο των 'σωματικών' φαντασιώσεων θα προκαλέσουν αντίστοιχα 'υστερικά' αποτελέσματα. Αν περιφέρονται από ιδέα σε ιδέα θα δημιουργούν διαρκές 'άγχος'.

Τα 'συμπτώματα' σε κάθε περίπτωση προσπαθούν να συμπληρώσουν αυτό που αδυνατεί να κάνει το εγώ εξ αιτίας της πίεσης που δέχεται φαντασιωσικά από την ναρκισσιστική λίμπιντο. Η ίδια η φαντασίωση και το σύμπτωμα συνιστά μία τουλάχιστον προσωρινή ίαση. Όσον δε αφορά το πρώτο ερώτημα η απάντηση είναι πολύ ποιο σύνθετη έστω κι' αν δεν την αναλύει περαιτέρω ο Freud στο παρόν του κείμενο. Η δυσκολία δεν έγκειται στο να κατανοήσουμε την ανάγκη για εκτόνωση του εγώ εκ της πλεοναζούσης λίμπιντο κάτι που έχει ήδη τονιστεί επαρκώς. Η απώθηση αφορά 'μόνον' την καλή λειτουργία της 'συνείδησης' σε αντιδιαστολή με το σύνολο του ψυχισμού όπως ακριβώς το επιβάλλει η αρχή της 'ευχαρίστησης'. Με άλλα λόγια ο ψυχισμός αναγνωρίζουμε ότι έχει καταστεί πελώριος για να μπορεί να δεχτεί μαζικές εκτονώσεις χωρίς την επιβαλλόμενη προσοχή στα 'μικρούτσικα' και τα 'μεγαλούτσικα' ιδεατά παράγωγα του ενστίκτου με τις συναισθηματικές τους ατέλειωτες διαδρομές. Συνεπώς, το εγώ οφείλει να εμπλακεί σε ότι πιο δύσκολο: την αυστηρή επιλογή του προς απώθηση περιεχομένου με κριτήρια μη φαινομενολογικά αλλά απόλυτα οικονομικά!